

Taivassalon murteen *oil* 'oli', *oisi* 'olisin'

Tutkijain huomiota ovat jo kauan kiinnittäneet Taivassalon murteessa tavattavat imperfektimuodot *oil* 'oli', *tuil* 'tuli', *mein* 'meni', *pain* 'pani' ja konditionaalimuodot *oisi* 'olisin', *tuisi* 'tulin', *meisi* 'menisin', *paisi* 'panisin'. ERIK LENCQVIST, joka ensimmäisenä mainitsee nämä muodot, pitää niitä metateesiin perustuvina. »Taivassalon suomea», jossa ilmiö hänen mukaansa esiintyy, hän sanoo puhuttavan »i *Töfsala* samt någon del af *Wehmo* och *Rimito* Socknar». ² HEIKKI OJANSUU, joka lukee Taivassalon murteeseen kuuluviksi Vehmaan, Lokalahden, Taivassalon ja Kustavin pitäjät, pitää hänkin ilmiötä takaheittona ja olettaa epäröiden kehitystä *oli* > *ol* > *oil*. ³ Palataalistumisen välityksellä syntyneinä pitävät näitä muotoja myös LAURI KETTUNEN ja LAURI POSTI. Edellinen arvelee palataalistumisen olevan jätettä vanhasta, aina kantasuomeen palautuvasta palatalisaatiosta. ⁴ Posti, joka on kysymystä viimeksi käsitelty, ei pidä tätä selitystä hyväksyttävänä,

² ERIK LENCQVIST Anmärkningar om den Södra Finska Dialecten, Tidningar Utgifne Af et Sällskap i Åbo 1777, s. 125.

³ OJANSUU SLMÄH I s. 189. Vrt. myös Vir. 1908 s. 11 ja SAARIMAA Vir. 1910 s. 113.

⁴ KETTUNEN SM III B ss. 14, 298—299, vrt. myös II ss. 40, 173.

koska ei voida tyydyttävästi selittää, miksi merkkejä oletetusta vanhasta palataalistuneisuudesta olisi säilynyt vain näin suppealla alueella ja sielläkin vain *l*:ssä ja *n*:ssä, mutta ei muissa konsonanteissa.¹ Tämä huomautus onkin kieltämättä aiheellinen. Posti puolestaan selittää ilmiön ruotsalaismurteiden vaikutuksesta johtuvaksi. Suomalainen ja ruotsalainen asutus ovat Taivassalon murteen alueella joutuneet keskinäisiin kosketuksiin, ja tämä ruotsalainen asutus oli Postin mukaan »kaiken todennäköisyyden mukaan sellaista, että sen murteessa esiintyi palataalistunut *n* ja *l*, vieläpä eräiden lähimurteiden edustuksen perusteella päätellen mahdollisesti sellaista, että jokainen lyhyttä vokaalia seuraava sananloppuinen *n* ja *l* oli palataalistunut». Posti olettaa edelleen, että »näiden seutujen ruotsalaiset suomea puhuessaan ja vähitellen suomalaistuessaan substituioivat *ol*, *tul*, *men*, *pan* muotojen loppukonsonantin omasta systeemistään tutulla palataalistuneella *n*:llä ja *l*:llä» ja että myöhemmin tapahtui kehitys *ol* > *oil*, *pai* > *pain*.² Postin käsitys Taivassalon murteen ruotsalaisten naapurimurteiden palataalistumissuhteista perustuu osaksi vain oletukseen, mutta jos se pitää paikkansa, tulisi ymmärrettäväksi, miksi ilmiö koskee vain *n*- ja *l*-konsonantteja, mutta ei esim. *r*:ää ja *s*:ää. Postin selityksen perusteella odottaisi, että *n* ja *l* olisivat palataalistuneet aina ollessaan sanan lopussa lyhyen vokaalin jäljessä. Ilmiö ei kuitenkaan ulotu mainittujen verbimuotojen ulkopuolelle, vaan sanotaan esim. *kel* 'kello', *pal* 'paljo', *nel* 'neljä', *tänäpä*n 'tänään', *perun* 'peruna *mun* 'minun'³ eikä, **keil*, **pail* jne. Toisaalta ei ole todisteita siitäkään, että palataalistuminen ruotsalaisissa naapurimurteissa olisi rajoittunut lyhyttä vokaalia seuraaviin sananloppuisiin asemiin, vaan päinvastoin eräät tiedot näyttävät viittaavan siihen, että sitä on esiintynyt eräissä muissakin asemissa. Lisäksi konditionaali-muodot *oisi*, *tuisi*, *meisi*, *paisi* näyttäisivät edellyttävän sanansisäistäkin palatalisaatiota⁴, mutta siitäkään ei tunneta muita esimerkkejä. Näin ollen ei Postinkaan selitys ratkaise pulmaa.

Olisi löydettävä sellainen selitys, joka tekisi ymmärrettäväksi, miksi ilmiö on rajoittunut vain niihin harvoihin tapauksiin, joissa se esiintyy. Ne tiedot, joita on esitetty ilmiön esiintymisedellytyksistä, näyttävät kaipaavan hieman tarkistusta. Lencqvistin sanonta on varsin ylimalkainen: »Töfsala Finskan — — — är ödkänd af *metatheser* eller omsättning; särdeles slänga dessa orters inwånare det *I* som annors förekommer i ändan af *tertia persona præsensentis i verbis*, fram för den föregående *consonanten*; som i stället för *meni*, han

¹ Vir. 1951 s. 408.

² Mps. 410.

³ Esimerkit poimittu JOUKO VAHEEN tutkielmasta »Kustavin murteen äännehistoria» (1952, käsikirj., Turun yliopiston kirjastossa).

⁴ Posti Vir. 1951 s. 407: »Samantapaisia muotoja tavataan myös näiden verbien konditionaalissa, josta lisäksi *l* ja *n* on myöhemmin kadonnut: *oisi* 'olisin', *tuisi* 'tulin', *meisi* 'menin', *paisi* 'panisin'»

gick, *tuli*, han kom, *oli* han war, säges här: *mein, tuil, oil.*»¹ Ojansuu määrittelee ilmiön edellytykset tarkemmin: ehtona on ollut, että sanan ensimmäinen tavu on ollut lyhyt ja *i:n* edellä lyhyt nasaali tai likvida. Lisäksi hän huomauttaa: «kumminkin *pur* (ei *puir*)».² Posti esittää asian vielä täsmällisemmin: edellytyksenä on, että toisen tavun alussa on ollut *l* tai *n*.³ Näyttää kuitenkin siltä, että tämäkin sanonta on liian väljä. JOUKO VAHE, joka on tutkinut Kustavin murrettä, sanoo, ettei puheena olevaa ilmiötä esiinny muissa sanoissa kuin Ojansuun mainitsemissa neljässä verbissä (*oil, tuil, mein, pain*), joten ei sanota esim. **eil*, vaan *el 'eli'* (esim. *muijaki sillo viel el*).⁴ Kaikki viittaa siihen, että asianlaita on samoin koko Taivassalon murteen alueella.⁵ Tämä seikka tekee palatalisaatioon perustuvan selityksen — yhtä hyvin Postin kuin Kettusenkin esittämässä muodossa — entistäkin epätodennäköisemmäksi.

Miten on sitten ymmärrettävissä, että tällainen ilmiö on rajoittunut vain neljään verbiin? Mikä seikka asettaa verbit *olla, tulla, mennä, panna* erikoisasemaan? On todella olemassa eräs seikka, joka erottaa nämä verbit muista ja joka johdattaakin meidät selitystä etsiessämme ilmeisesti oikeille jäljille. Juuri näistä neljästä verbistä on laajalti suomen murteissa, vieläpä lähisukukielissäkin käytännössä *l*:ttömiä resp. *n*:ttömiä muotoja.⁶ Suomen murteissa tulevat kysymykseen indikaatiivin preesensin yks. ja mon. 1. ja 2. persoona sekä kieltävät muodot, imperatiivin yks. 2. persoonan myöntävä ja kieltävä muoto ynnä (suppeammalla alueella) konditionaalin aktiivimuodot (esim. *õn ~ on ~ oun ~ uon, õt ~ ot ~ out ~ uot, õmme ~ õmma ~ oummon, õtte ~ õtta ~ otte ~ outton, (ei) õ ~ o ~ ou, oisin ~ oesin ~ osin, oisit ~ oesit ~ osit, ois ~ oes ~ os ~ ois' ~ os', oesitta ~ oesija ~ ositte, oesivat ~ ois'vat; tün ~ tun jne., (ei) tū ~ tu, tusin, tusit, tus ~ tuis' ~ tus' jne.; mēn ~ men ~ mǎn ~ meǎn jne., (ei) mē ~ me ~ mǎ ~ mä ~ meǎ, mesin, mesit, meis' ~ mǎs' jne.; pǎn ~ pan ~ poan jne., (ei) pǎ ~ pa ~ poa, pasin, pasit, pais' jne.). Kaikista neljästä verbistä (*olla, tulla, mennä, panna*) esiintyy katomuotoja suurin piir-*

¹ LENCQVIST mps. 125.

² OJANSUU mts. 189.

³ POSTI mps. 408.

⁴ VAHE mtss. 41, 63.

⁵ OJANSUU tosin katsoo saman äännekehityksen kuvastuvan myös paikannimissä *Puila* < *Pullila*, *Hoela* < *Huolila*, *Mäjärv*, *Märijärv* < *Maerjärv* < *Mairjärv* < *Marjäjärv* (mts. 190), mutta ne selittyvät varmaan toisin. Jos nämä perustuisivat puheena olevaan äänneilmioon, olisi käsittämätöntä, miksi tämä ilmiö näiden kolmen paikannimen lisäksi esiintyisi vain neljässä verbissä. Ojansuukin sanoo toisaalla (Vir. 1908 s. 11), että *oil, tuil, mein, pain* ovat »tavallisimmat tähän kuuluvat sanat». Se seikka, ettei hän — mainittuja paikannimiä lukuunottamatta — missään mainitse muita esimerkkejä, viittaa myös osaltaan siihen, että nämä ovat ainoat hänen tuntemansa tähän kuuluvat tapaukset.

⁶ Näitä muotoja on äskettäin, tosin hieman puutteellisesti, esitellyt FELIX OINAS kirjoituksessaan »Über einige Kurzformen in der Verballexion der ostseefinnischen Sprachen», Ural-Altäische Jahrbücher 24, ss. 23—35.

tein yhtenäisellä alueella, johon kuuluvat Ala-Satakunnan murre¹, yläsatakuntalaiset murteet², suurin osa muita hämäläismurteita³, Etelä-Pohjanmaan murre⁴, keskipohjalaiset murteet (ainakin osaksi)⁵, todennäköisesti pohjoispohjalaiset murteet⁶, siis suurin osa länsimurteita, ja lisäksi savolaisen murrealueen lounaiskolkka⁷. Tästä alueesta erillään on samanlaista edustusta osassa Inkerin murteita⁸ ja todennäköisesti myös osassa Kannaksen murteita.⁹ Katoedustus *tulla*-verbissä ei ulottune näiden alueiden ulkopuolelle, mutta *olla*, *mennä* ja *panna*-verbeistä käytetään katomuotoja lisäksi suurimmassa osassa itämurteita¹⁰, mukaan luettuna Keski-Skandinavian metsäsuomalaismurre¹¹. Lähisukukielissäkin esiintyy samanlaisia katomuotoja. Vatjassa kuuluvat kaikki neljä verbiämme niiden piiriin (*ēn* 'olen', *ēmma* 'olemme', *bē* 'ei ole'; *tuēb* 'tulee'; *mēn, mēttā, mē, mēmā* III inf.; *pāv, pāvad, pā, pāmā* III inf.)¹² Karjala-aunuksessa on kato aivan yleinen *olla*-verbin preesensin yks. 3. p:n kieltävässä muodossa (*ei ō, ei ou, e ō, e o, e u, eo, eu* jne.)¹³, mutta esimerkkejä on myös saman verbin konditionaalista (*oizin, oizitto, ei ois, ois*)¹⁴ ja lisäksi *panna*-verbistä (*pā* 'pane')¹⁵. Lyydiläismurteissa käytet-

¹ Ks. NILO IKOLA ASMÄH I ss. 222—223, 253—254; N. JÄRVINEN Suomi 13 s. 311.

² Ks. VIRTARANTA LYSMÄH I ss. 281—285; WARELIUS Suomi 14 ss. 117—118; LATVALA LHLSK ss. 54, 55.

³ Ks. RAPOLA Johd. suomen murteisiin s. 90; KETTUNEN SM II ss. 44, 54, 111; LEINO Suomi III 3 ss. 263, 264, 292; KANNISTO ÄTUKAM ss. 46—47, LHLEHK ss. 192, 193, 197, 208 ym.; LINDÉN KHMÄH I ss. 140—141.

⁴ Ks. LAUROSELA ÄTEPM I ss. 176, 197; E. ALMBERG Suomi II 8 s. 115; T. G. AMINOFF Suomi II 9 ss. 243, 252, 293.

⁵ Ks. VILKUNA Nivalan murteen äänneoppia ss. 21, 34; RAPOLA mts. 97; WICHMANN Muutamia äänneop. hav. Lestijoen murteesta ss. 3—4.

⁶ Ks. KETTUNEN SM III A 114, 128, 129, B ss. 206, 207, 236—238; RAPOLA mts. 97; WENNOLA ÄHPPR ss. 7, 58, 64. — *Panna*-verbin osalta ei saatavissani ole pohjoispohjalaisista murteista täsmällisempää tietoa kuin Kettusen sanonta: »Jokseenkin samoin [kuin *mennä*-verbi] ovat edustetut murteissamme *panna* verbin vastaavat muodot: — — —. Eri alueetkin näkyvät sattuvan miltei yhteen.» (SM III B s. 207.)

⁷ Ks. HYYRYLÄINEN Tutk. Hirvensalmen kielestä s. 51; KETTUNEN SM III A 114, 128, 129, B ss. 206—207, 236—238, vrt. myös II s. 153; TARKIAINEN Äänneop. tutk. Juvan murteesta s. 4; PATAJOKI Hav. Jämsän murteen olo- ja tulosijojen käytöstä s. 20.

⁸ Ks. PORKKA Üb. den ingr. Dialekt ss. 58, 106—107; MÄGISTE Rosona murde pääjooned ss. 51, 63; SOVIJÄRVI Fon.-äänneh. tutk. Soikkolan inkeroismurteesta ss. 73, 77.

⁹ Ks. KETTUNEN SM III A 114, 128, 129, B ss. 206—207, 236—238, II s. 111. — *Panna*-verbin osalta viittaen edellä olevaan pohjoispohjalaisia murteita koskevaan alaviitaan.

¹⁰ Ks. KETTUNEN SM III A 114, 129, B ss. 206—207, 237—238, vrt. myös II s. 155; RAPOLA mtss. 97, 109; O. GROTFELT Suomi II 12 ss. 316—317; LÖNNBOHM Suomi II 13 s. 26; HANNIKAINEN Suomi II 19 ss. 110—111, 114, 131; BRAX Suomi III 3 s. 229; JÄNNES Suomi III 3 ss. 334, 335; REIJONEN Nurmeksen murteesta ss. 8—9, 45, 54—55; TARKIAINEN mts. 4, 51, 68.

¹¹ Ks. AMINOFF Suomi II 11 ss. 202, 204; KETTUNEN Descendenttis-äännehist. kats. Keski-Skandinavian metsäsuomalaisien kieleen ss. 42, 46.

¹² Ks. KETTUNEN VaKÄH³ ss. 90, 108.

¹³ Ks. OJANSUU KAÄH s. 71; GENETZ TVKK ss. 118, 221; KKN I ss. 14: 18, 54: 15, 55: 2, 77: 10, 77: 30, 78: 21, 78: 34, III ss. 3: 1, 8: 16, 23: 22, 29: 33, 40: 18, 53: 28, 55: 23, 177: 10 ym.

¹⁴ KKN I s. 77: 8, II s. 142: 6, III s. 33: 1.

¹⁵ KKN II s. 142: 8 (Korpiselkä).

tään katomuotoja määrätapauksissa *mennä*-verbin imperatiivissa (*mä tää 'mene tiedä'*)¹ ja Ojansuun mukaan myös *olla*-verbin kieltomuodoissa². Vepsässä esiintyy katoa *mennä* ja *panna*-verbeissä (*Ä ala mä, määd, mä, miäb, mäba, mäb, em-mä, mätea 'mene tiedä', paba, pab; K mä, män, määd, mäb, päb*)³, samoin viron murteissa (Kodavere *pân, päd, päv, päma*, Leivu *mie, mije* imperat. yks. 2. p., *miek* verbaalinomini)⁴. Liivissä katomuodot rajoittuvat *olla*-verbiin (*uod, uom, uomä, uot, uoitä*, liiviL *ma uo, uob*)⁵. Näitä suomen murteiden ja lähisukukielten l:ttömiä ja n:ttömiä muotoja pidetään ns. pikapuhemuotoina tai niiden yleistyminä.⁶

Kun Taivassalon murteiden poikkeukselliselta näyttävä edustus koskee juuri samoja verbejä, joiden taivutuksessa on laajalti suomen murteissa ja lähisukukielissäkin poikkeuksellista äänne-edustusta⁷, on hyvin todennäköistä, että nämä ilmiöt kuuluvat jollakin tavoin yhteyteen keskenään. Vaikeampi sen sijaan on osoittaa, millä tavoin ne kuuluvat yhteen ja minkälaisen kehityksen tuloksia Taivassalon murteen nykyiset muodot ovat. Joka tapauksessa lienee luovuttava siitä selityksestä, että nämä muodot olisivat palataalistumisen välityksellä syntyneitä metateesimuotoja. Näyttää myös siltä, ettei selitystä löydetä imperfektin yks. 3. persoonan muodoista (*oil* jne.) lähtien, sillä silloin olisi vaikea ymmärtää, miksi muoto *el* < *eli* ei ole osallistunut puheena olevaan kehitykseen. Selityksen pohjaksi onkin nähdäkseni otettava konditionaalimuodot *oisi, tuisi, meisi, paisi* jne., joita käytetään kaikissa persoonissa, esim. Taivassalo: *ois ols* sukkela; Kustavi: *jos ois* piisanp pyry; et jää *oisi* heikoi ollu; *pahäntekki minust ois tul; hänt ois karättërat; jos te — — — oisit*

¹ Ks. TURUNEN LMÄH I s. 117.

² OJANSUU mts. 72.

³ Ks. TUNKELO VeKÄH ss. 360—361.

⁴ Ks. KETTUNEN EKÄH² s. 104, SUST 33 s. 140; NIILUS Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1936 ss. 99, 111, 122.

⁵ Ks. KETTUNEN Livisches Wörterbuch ss. LX—LXI; vrt. myös SJÖGREN—WIEDEMANN Livische Grammatik ss. 153, 155; MARK Sitzungsber. d. Gel. Estn. Ges. 1932 s. 21.

⁶ Ks. KETTUNEN Desc.-äännehist. kats. ss. 42, 46, SUST 33 s. 140, LVHA I s. 88, EKÄH² s. 104, VaKÄH² ss. 90—91, 108; PAASONEN Keleti Szemle 13 s. 249 alav.; OJANSUU mts. 72, Ims. kielten pronominioppia s. 110; N. IKOLA mtss. 223, 254; MARK mts. 21; SOVIJÄRVI mtss. 73, 77; TUNKELO mtss. 360—361; RAPOLA SUST 67 s. 354; OINAS mpss. 26—. — Eri kannalla oli aikoinaan SETÄLÄ, joka selitti puheena olevan ilmiön vanhasta astevaihtelusta johtuvaksi (FUF 12 Anz. ss. 4, 6, 11, Magyar Nyelvőr 41 s. 31).

⁷ Mainittujen verbien lisäksi tavataan samantapaisia katomuotoja myös *sanoa*-verbin paradigmassa (*saon, saot* jne., (*ei*) *sao, sa* jne.), mutta suppeammalla alueella: osassa hämäläismurteita (ks. RAPOLA Johd. suomen murt. s. 90; VIRTARANTA mts. 285; WARELIUS mts. 117—118; LINDÉN mtss. 140—141), savolaisen murrealueen lounaiskolkassa (ks. HYYRYLÄINEN mts. 28), Viipurin ympäristössä ja Kannaksella (ks. RAPOLA mts. 109), osassa Inkerin murteita (ks. PORKKA mtss. 58, 99—100; MÄGISTE mts. 51; SOVIJÄRVI mts. 73; vrt. myös KETTUNEN SM III A 115, B ss. 207—208) sekä lisäksi vepsässä (ks. TUNKELO mtss. 360—361; KETTUNEN LVHA I s. 88). Katomuotojen syntymiselle Taivassalon murteessa ei kuitenkaan ole ollut tässä verbissä samoja edellytyksiä kuin edellä käsitellyissä, koska verbi on erityyppinen.

hehgen kans mistan; ne oisi mennü; tuisiks sä meil; kon tuis kattoma; te meisit.¹ Samoista verbeistä tavataan muuallakin l:ttömiä ja n:ttömiä konditionaalimuotoja. Osassa Etelä-Pohjanmaan murretta (Isoj Karij Teu Jur Laih) käytetään muotoja *ōsin, ōsit, ōsimma, ōsitta; tūsin* jne.; *mēsin* jne.; *pāsin* jne.² Myös Hirvensalmella ovat kaikkien neljän verbin konditionaalimuodot HYYRYLÄISEN mukaan l:ttömiä ja n:ttömiä: *osi(n), osit, oⁱs, ositte, oⁱsvat; pasi(n), pasit, paⁱs, pasitte, paⁱsvat* jne.³ TARKIAINEN mainitsee Mikkelistä muodot *mās, o^s, tu^s* (= Juvan *mānis, olis* l. *oes, tulis*)⁴ ja RAPOLA Savitaipaleelta *māsin, māsit, pāsīt*⁵. LINDÉNIN mukaan on osassa Kaakkois-Hämeen murteita (etupäässä ns. Hollolan ryhmässä) *olla-* ja *tulla-*verbien konditionaalissa samanlaisia muotoja: *osin sānmu, se os tullu, oskohā, tushan se* jne.⁶ Laajimmalle levinneitä ovat katomuodot *olla-*verbissä. Ne ovat — mainittujen murteiden lisäksi — käytännössä laajalti itämurteissa (*oisin ~ oesi(n), oisit ~ oesit, ois ~ oes ~ o^s, oesitta ~ oesija, oesivat* jne.)⁷, ja länsimurteidenkin alueelta on pari mielenkiintoista tietoa: N. JÄRVINEN mainitsee Huittisista muodon «*oisin för olisin*»⁸, ja VIRTARANTA on havainnut Hongonjoella samanlaista l:n katoa: *sīn ois rüssāin käänuv vārin*⁹. Näistä lienee ainakin tyyppi *oisin ~ oesin* selitettävä siten, että $l > 0$ lausepainottomuuden tai nopeatempoisuuden vaikutuksesta; tyypit *osin, ōsin* taas voivat olla paradigman muissa muodoissa syntyneiden pikapuhemuotojen yleistymiä.¹⁰ Joka tapauksessa viimeksi mainitutkin kuvastavat näiden verbien konditionaalissa eri tahoilla ilmenevää lyhenemistendenssiä.¹¹

Edellä esitettyjen tietojen valossa ei Taivassalon murteen *oisi, meisi* -tyyp-

¹ Suomen kansan murrekirja I ss. 23, 27; VAHE mtss. 21, 63, 70.

² Ks. LAUROSELA mtss. 176, 197; ALMBERG mts. 115.

³ HYYRYLÄINEN mts. 51.

⁴ TARKIAINEN mts. 4.

⁵ Vir. 1927 s. 31.

⁶ LINDÉN mts. 141.

⁷ Ks. AMINOFF Suomi II 11 s. 204; GROTEFELT mts. 317; LÖNNBOHM mts. 79; HANNIKAINEN mts. 131; JÄNNES Suomi III 3 ss. 335, 336; REIJONEN mtss. 9, 45, 55; TARKIAINEN mtss. 4, 93; KETTUNEN Desc.-äänneh. kats. s. 70; PATAJOKI mtss. 10, 19, 20.

⁸ JÄRVINEN mts. 311 (tässä kohdassa oleva painovirhe oikaistu Suomi 14:ään liitetyssä oikaisuujen luettelossa). Mikäli tämä jo lähes sadan vuoden takainen tieto pitää paikkansa, lienevät l:ttömät kond.-muodot sen jälkeen jääneet pois käytännöstä, sillä NIILO IKOLA ei Ala-Satakunnan murteen tutkimuksessaan sellaisia mainitse.

⁹ VIRTARANTA mts. 284 alav.

¹⁰ Sellaisina pitää LAUROSELA Etelä-Pohjanmaan murteen pitkävokaalisia kond.-muotoja. Hän näet selittää, että niissä on *pā-, mē-, o-* ja *tū-*vartaloihin liitetty konditionaalien tunnus *pānsin-, mensin-* jne. tyyppisten kond.-muotojen mukaan (mtss. 176, 197). Tyyppin *osin, māsin* selittää MÄGISTE haplogogis-dissimilatorisesta sisäheitosta johtuvaksi (Eesti Keel 1934 s. 40; ks. myös ORNAS mps. 32). Todennäköisemmältä kuitenkin tuntuu, että tässäkin on kysymys lyhentyneen vartalon yleistymisestä konditionaaliin, sillä hämäläis- ja savolaismurteiden rajamailla, missä tämä tyyppi tunnetaan, käytetään myös lyhyen vokaalin sisältäviä pikapuhemuotoja (*o, tu, ei me, em pa* jne.).

¹¹ Samaa lyhenemistendenssiä kuvastaa myös verraten laaja-alainen tyyppi *olsin, tulsin, mensin, pāsin*.

pisten konditionaalimuotojen selittäminen tuota vaikeuksia: todennäköisesti nekin ovat pikapuhemuotoja, joista *l* tai *n* on lausepainottomuuden tai nopeatempoisuuden vaikutuksesta kadonnut. Muodot *oil*, *tuil*, *mein*, *pain* taas ovat voineet syntyä siten, että imperfektimuotoihin *ol*, *tul*, *men*, *pan* on konditionaalista (*ois*, *tuis* jne.) yleistynyt diftongi. Ehkäpä voidaan ajatella, että *oil*, *tuil* jne. olisivat jonkinlaisia hyperkorrekteja muodostuksia, jotka pohjautuisivat Taivassalon murteen *ois*, *tuis* jne. -muotojen ja naapurimurteiden konditionaalimuotojen *ols*, *tuls* jne. vertailuun (siis *ols*: *ois* = *ol*: *x*).

Vielä on pohtimatta kysymys, vallitseeko puheena olevan Taivassalon murteen äänneilmion ja muiden murteiden vastaavan ilmiön välillä geneettinenkin yhteys vai onko kyseessä erillinen rinnakkaiskehitys. Nykyään Taivassalon murre joka tapauksessa muodostaa tässä suhteessa irrallisen saarekkeen, sillä muualla lounaismurteissa ei ole samanlaisia muotoja eikä myöskään sellaisia *l*:ttömiä ja *n*:ttömiä preesens- ja imperatiivimuotoja, jotka ovat tunnettuja laajalti muissa murteissa.¹ Se seikka, että ilmiön esiintymisedellytykset Taivassalon murteessa ovat osittain toiset kuin muualla, tuntuisi viittaavan siihen, että se on tässä murteessa itsenäisesti kehittynyt. Tällainen oletus ei ole mitenkään epätodennäköinen, sillä juuri puheena olevan äänneilmion piirissä näyttää muuallakin tapahtuneen erillistä rinnakkaiskehitystä.²

OSMO IKOLA

¹ Sen sijaan on sellaisia imperatiivimuotoja kuin *ol*, *tul*, *men* ja preesensmuoto $\bar{o} \sim \delta \sim o < on$.

² Ks. esim. KETTUNEN VaKÄH² ss. 90—91, TUNKELO mts. 361.